

MŰVÉSZET és KULTÚRA A VILÁGHÁBORÚK ÁRNYÉKÁBAN

Művészeti és történeti konferencia

**RÓMER FLÓRIS MŰVÉSZETI
és TÖRTÉNETI MÚZEUM, GYŐR**

**2019. november 7.
9.00–17.00 óra**

Esterházy-palota, Egry-terem (9021 Győr, Király u. 17.)

DÉLELŐTTI ÜLÉSSZAK 9.00–13.20

Levezető elnök: **Szücs György**

9.00–9.20

SIPEKI ZOLTÁN (restaurátor, gyűjteményi osztályvezető, Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Győr): **Köszöntés, a konferencia megnyitása**

9.20–9.50

FÜZFA BALÁZS (irodalomtörténész, egyetemi docens, ELTE Savaria Egyetemi Központ, Szombathely): „Mag hó alatt”. **A magyar irodalom a két világháború között**

Mednyánszky László: Szerbiában, 1914

A két világháború közötti magyar irodalom legnagyobbjainak sorsukból adódóan sajnos nem kerülhetek ki a háború témáját. Ady Endre indítja a sort békevágyó verseivel (*Mag hó alatt, Ember az embertelenségben, Krónikás ének 1918-ból* stb.), Babits folytatja a *Húsvét előttel*, de a többiek, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Juhász Gyula – hosszabb-rövidebb bizonytalankodás után – mindannyian leteszik voksukat a béke mellett. Ahogyan a prózaíró Móricz Zsigmond is megalkotja az egyik legmegrázóbb háborús novellát, a *Szegény embereket*. József Attila pedig megírja *A Dunánál*t, minden idők egyik legnagyobb békeversét.

9.50–10.20

RÓKA ENIKŐ (művészettörténész, muzeológus, a Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár vezetője):

A nagy háború – sorozatban

Az előadás az első világháború alatt született grafikai sorozatokat elemzi, rávilágítva a művek keletkezésének körülményeire, funkciójára. A modern háború széttagolt látványa és a grafikai sorozatok gyakorisága közötti összefüggést konkrét példákon mutatja be, felvillantva a műfaji előzményeket is.

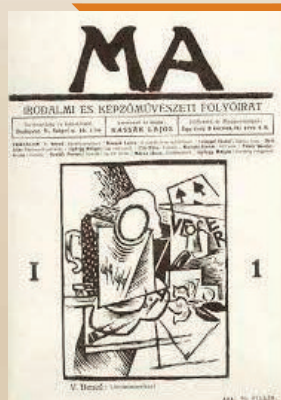
Uitz Béla: Sorozás, 1916

10.20–10.50

BALÁZS ESZTER (történész, a Kassák Múzeum NKFI-projektjének vezető kutatója, a Kodolányi János Egyetem Kommunikáció- és médiatudományi tanszékének docense): **Az izmusok a magyar sajtóban (1914-1918)**

A korabeli radikális művészeti irányzatok, a kubizmus, a futurizmus, az expresszionizmus már az első világháború előtt Budapesten is bemutatkoztak. A háború kitö-

rését követően ezekre a radikális újítást hirdető modern művészeti törekvésekre a tömegsajtó és a művészeti kritika is felfigyelt, de nem annyira művészetként, hanem inkább a háborús ellenfél kultúrájának vetületeként. A francia kubizmus, az olasz futurizmus ebbe a diskurzusba illesztve az ellenség kultúrájának lenyomataként értelmeződött, míg a Nagy Háború első felében Németországban a háborúellenességgel is összekapcsolódó expresszionizmusról inkább nem vettek Magyarországon tudomást. Negatív fogadtatásukba az ellenség gyűlölete éppúgy belejátszott, mint a háborús önvédelem és a hőskultusz követelménye.

MA, 1916/1., címlap

10.50–11.00 Szünet

11.00–11.30

PÁPAI EMESE (művészettörténész, főmuzeológus, Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Győr): **Történelmi lét – művészi tudat, avagy a „Kárpáti őrség (1914-15)” története**

A Kárpátokban folyó orosz–magyar harcoknak emléket állító monumentális iparművészeti alkotás „a magyar honvédség vitézségének és az ország védőpajzsának, a Kárpátoknak művészi apoteózisa” volt. Az első világháború elején készült és az 1930-as évek elején kiegészített különleges alkotásért Schima A. Bandi iparművész 1932-ben megkapta az aranykoszorús mesteri elismerést.

E művészi kvalitásban és koncepcióban egyaránt kivételes, „Budapest második világháborús bombázása közben a Hadtörténelmi Múzeumban elpusztult” alkotás történetének és látványának rekonstruálásához számtalan dokumentum és archív fotó áll rendelkezésünkre. Így a művész által készített archív felvételek és levéltári források mentén meglepően pontos képet alkothatunk első világháborús iparművészetünk e páratlan, megsemmisült darabjáról.

Schima A. Bandi a Kárpáti őrséggel, Pozsony, 1915

11.30–12.00

CSERHALMI ZOLTÁN (történész, muzeológus, Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Győr): **Történelmi idők levelezőlapokon**

Schima A. Bandi kiterjedt levelezése kevésbé ismert a nagyközönség előtt. Gyökerei az első világháborúig nyúlnak vissza. A művészen ekkor hatalmasodott el az a fajta történelmi dokumentációs kényszer, amelynek során az őt személyében érintő, negatív felhangot kiváltó közéleti eseményeket, visszasságokat megörökítette. Problémaérzékenysége egészen egyedülálló. Az első világháború alatt nagy műgonddal megszerkesztett, részletesen kidolgozott és illusztrált levelezőlapjait az utókornak

Schima A. Bandi: Az Isonzónál miért?
rajzolt levelezőlap, 1917

szánta, amelyek nagy része csodával határos módon kifogástalan állapotban maradt ránk. Ezen levelezőlap-kollekció szépen árnyalja a hivatalos történelemszemlélet által diktált kövacsoltvas alkotásait, sőt e levelezőlapokból következtethetünk a művész mint magánember kritikai gondolkodására. Láthatjuk, hogy a háború végével tetten érhetővé válik az addigi stabil világrend teljes megkérdőjelezése is.

12.00–12.20 „Ne félj hazám..”

Művészet és háborús retorika a két világháború között – **kiállításmegnyitó**

12.20–13.20 **Állófogadás**

DÉLUTÁNI ÜLÉSSZAK 13.20–17.00

Levezető elnök: **Róka Enikő**

13.20–13.50

SZÉKELY ZOLTÁN (történész, művészettörténész, a Hansági Múzeum igazgatója, Mosonmagyaróvár): **I. világháborús hősi emlékművek Győr, Moson és Sopron megyékben**

Az I. világháborús emlékművek feldolgozása Magyarországon az 1980-as évek óta tart. Az azóta megjelent tanulmányok tisztázták az emlékműállítás történeti hátterét, főbb típusait. Számos részlettanulmány született az egyes településeken, megyékben felállított emlékek történetéről, digitális adatbázisok készültek. Magyarországon a világháborús emlékművek megítélése mégis problematikus. Gyakori a negatív felhang, amely a monumentumok kétes művészi értékére, a hamis pátoszra és az aktuálpolitikai (irredentizmus) felhasználásukra hivatkozik. Az emlékművek jobb megértése komplex kutatási programot kíván, melyhez az ikonográfiai, ikonológiai, tipológiai vizsgálat éppúgy hozzá tartozik, akár csak az emlékművek deformálásának, szimbólumaik manipulálásának, esetleg lerombolásának politikai-társadalmi kontextusa.

A magyaróvári I. világháborús
emlékmű építése, 1938

13.50–14.20

SZÜCS GYÖRGY (művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria tudományos főigazgató-helyettese): **Vérző Magyarország. A mitikus országtest képei**

A vesztes világháború következtében szétdarabolt történelmi Magyarország láttató erejű képi ábrázolásai, a vezércikkek frazeológiája, az irredenta mozgalom szóhasználata egy

irányba mutatott, s hol a megcsönkített emberi test látványát idézte, hol Jézus szenvedéstörténetének analógiájára utalt. A politikai és etnikai realitásoktól elszakadva sokan reménykedően úgy érezhették, hogy a nemzeti áldozat nagysága és az isteni igazságszolgáltatás ereje önmagában elégséges ahhoz, hogy a történelmi Magyarország ismét régi fényében ragyogjon: a bécsi döntések ezt az illúziót látszottak igazolni.

14.20–14.30 Szünet

14.30–15.00

KATONA ANIKÓ (művészettörténész, muzeológus, a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai osztályának munkatársa, valamint az ELTE-BTK Művészettörténeti Doktori Iskola doktorandusza):

A háborús plakát

A plakátművészet történetében az első világháború fordulópont: ekkor jelent meg az állami propaganda, vagyis a politikai plakát az ellenzék helyett a hatalom fegyverévé vált. Míg Angliában vagy Amerikában a toborzó plakátok tüzelték a harci kedvet, addig itthon a háborús mondanivaló inkább a hadikölcsönök kampányában jelent meg, illetve a kereskedelmi-, kulturális- vagy akár a filmplakátokon voltak jelen a hazafias üzenetek. Előadásomban a különböző célokkal született plakátok agitációs megoldásait vizsgálom, végül röviden kitérek arra, hogy ehhez képest mennyire más szerepben és eszközökkel jelenik meg a plakát a második világháború idején.

15.00–15.30

ÁLDÓZÓ ISTVÁN (főlevéltáros, a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárának igazgatóhelyettese, Győr): **Áldozó József művészi pályájának alakulása a két világháború közötti időszakban**

Áldozó József 1892. augusztus 10-én született a Sopron vármegyei Himod községben. Művészi tehetségét az első világháború idején a hadifogoly-táborban ismerték fel. Pályafutása elején fafaragással foglalkozott, majd egy kapuvári képkiallítás a festészet irányába fordította érdeklődését. Ezt követően került Budapestre, Folkmann Arthur Oroszlán utcai iparrajz iskolájába. Az addig autodidakta módon alkotó fiatal művész itt ismerkedett meg Csók Istvánnal, Szüle Péterrel és Rudnay Gyulával. Áldozó József művészi pályája meredeken ívelt felfelé. Az 1920-as években Budapesten élt, 1931-ben azonban visszatért Himodra, ahol a környék grófi és nemesi udvaraiban értékesítette képeit. Áldozó József művészi stílusának alakulására a már említett magyar művészek mellett a híres barbizoni mester, Jean-François Millet gyakorolta a legnagyobb hatást.

Igazságot Magyarországnak!
plakát, 1930-as évek

Bér Dezső: Budapesti Hírlap,
plakát, 1918 körül

Áldozó József: Virágcsendélet,
1930-40-es évek

15.30–15.40 Szünet

15.40–16.10

SZALAI ZSOLT (fotótáros, esztéta, Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr):
Dokumentálás és/vagy művészet – Mithay Antal 1914 és 1938 között készített fotográfiái

Mithay Antal: A csehek által lerombolt dévényi millenniumi emlékmű, 1927

A pozsonyi születésű, majd az első világháború végén Győrbe menekülő Mithay Antal fotóinak különös értéke, hogy készítője minden esetben rövid, de egzakt jegyzetekkel látta el munkáit. Ezen adatok alapján helyeződnek a fotográfus munkái életrajzi, illetve mikrotörténeti kontextusba. A fényképek tanúsága szerint nemcsak Mithay életének körülményei, hanem a két világháború közötti időszak eseményei, társadalmi, kulturális és sportélete is feltárul, miközben láthatóvá válik az identitást meghatározó terek átalakulása is.

16.10–16.40

PERGER GYULA (néprajzkutató, Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr): **Trench Art, avagy az emlékez(t)és művészete**

Az első világháború idején a katonák által a lövészárkokban, illetve a hadifogolytáborokban készített emlék- és dísz tárgyak nemcsak az egyes személyeket, illetve családjukat emlékeztették a „nagy időkre”. A háború idején a konfliktuszónákban élő civilek önként, a háborút követően pedig állami támogatás, megrendelés mellett hasznosították újra a Nagy Háború szemétté vált anyagait.

Angliában például a kormány több tonna hadianyagot – főleg fémeket – értékesített, hogy abból a háborúra emlékeztető ajándéktárgyakat készítsenek. A háborús emléktárgyak egyes típusaiból sokszor az iparművészet szintjére emelt használati- és dísz tárgyak bizonyos szempontból megtermékenyítően hatottak, sőt némely esetben meg is határozták az 1920-as, 30-as évek ízlésvilágát.

Háborús emléktárgy, 1916 körül

16.40–17.00 Összegzés, a konferencia lezárása

18.00 Schima A. Bandi emléktábla avatás Jancsifaluban (Zombor u. 44-46.), a művész egykori otthona és műhelye falán.

A programváltozás jogát fenntartjuk.

IMPRESSZUM:

A konferencia szervezője, a kiállítás kurátora:

Pápai Emese művészettörténész

Felelős kiadó: Grászli Bernadett múzeumigazgató

www.romer.hu

TÁMOGATÓ:

nka

Nemzeti Kulturális Alap